

KULTURA

Partizanski dnevnik s kartom NDH i Pavelićevom slikom

Dosad neobjavljeni ratni zapisi Marijana Detonija ruše ideološke stereotipe

Detoni je zapisivao i podatke

o hrani, odjeći, krajolicima, svom zdravstvenom stanju... "Na istom mjestu Pjev nepr. haubica i engl. Čokolada", piše 15. srpnja. U petak, 21. travnja, sluti težak tjedan, te zapisuje: "Spas u mlijeku, čudan pritisak na mozak." Šest dana potom ne zapisuje ništa, proživljava najteže dane živčanoga sloma. Da među partizanima nema idiličnih odnosa, svjedoči pak 2. travnja: "Alka preuzela kuhinju. Intrige i podmetanja. Svade." A da je kadšto znalo biti i veselo, vidi se iz zapisa 19. prosinca: "Uspjeli N.O. izbori – Prvi put vidio pijane partizane! To su dopremljeni iz Italije iz logora!" Sretan, 22. listopada objavljuje: "Nabavio keficu za zube – bez koje od 11. III." Da tada još nije bilo rigidna odnosa prema vjerskim običajima, vidi se iz zapisa od 24. prosinca: "Badnje večer provedi veselo s pjesmom i prošekom", a oči umjetnika nisu mogle odoljeti prizoru 1. kolovoza: "Put vrlo dug i naporan, osobito za one mokre do grla. Prolaz – vele – teži nego preko Sutjeske. Vagoni na kolodvoru u plamenu. Kolone u vodi držeći se za konjske repove – sjajne slike u vodi".

Piše **Mirjana Jurišić**

Šest desetljeća nakon što ga je autor, veliki hrvatski likovni umjetnik Marijan Detoni (1905.–1981.), u dramatičnim ratnim okolnostima ispunjavao svojim sitnim, gustim, ali čitkim rukopisom vrsnoga slikara i grafičara, rarietno svjedočanstvo iz prve ruke o partizanskom ratovanju objelodanjeno je (kao faksimil izvornika i tiskani prijepis) u knjizi "Ratni dnevnik 1943" u nakladi "Ex librisa" Ivane Mandić Hekman. Umjesto uglavnom friziranoga, naknadnom pameću i ideološkom zamračenošću okićenoga memoarskog, dnevničkog ili (auto)biografskog štiva pobjednika iz Drugoga svjetskog rata, koje nas je u doba komunizma zapljuskivalo u

MEMOARI

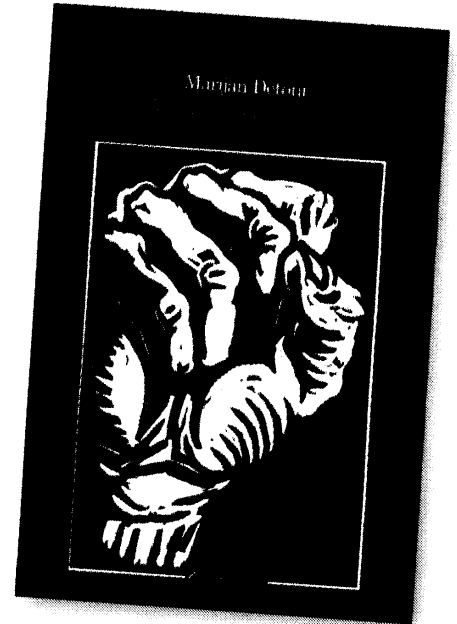
golemim količinama, a sad skuplja pršinu po policama naših knjižnica, Detonijeve jednostavne, ali pregnantne bilješke autentičan su glas sudionika povijesti koji tu povijest ne cenzurira i ne uljepšava. One su toliko otvorene, iskrene, spontane, prepune imena i podataka da djeluju zaprepastujuće na današnjega čitatelja.

Poglavnik i revolucionari

Dnevnik je ispisan na malom rokovniku za 1943., dimenzija 10x6 centimetara, koji na prvoj strani donosi zemljovid NDH, a na sljedećoj sliku poglavnika Ante Pavelića! Cijelo vrijeme, punih godinu dana – od Detonijeva prijelaza u partizane preko Kupe (odmah nakon Nazora i Gorana), preko njegova sudjelovanja u ofenzivama na Neretvi i Sutjesci, zasjedanjima AVNOJ-a i ZAVNOH-a, marširanja Banovinom, Kordunom, Likom, Bosnom, Hercegovinom, Dalmacijom, te odlaska na Vis, potom u talijanski Bari u početku 1944. – karta za antifašiste neprijateljskoga teritorija i portret ustaškoga poglavnika bili su u partizanskoj torbi! U najneposrednijoj blizini najistaknutijih vođa partizanskoga pokreta s kojima Detoni dijeli ratnu sudbinu, uključujući i budućega maršala Josipa Broza Tita! Iza poglavnikove slike nižu se imena komunističkih prvaka i revolucionara: neke Detoni samo spominje (Hebranga, Bobetka, Bakarića, Ribara, Dilasa, Pijađu, Zogovića, Holjevca...), drugima pridaje

“*Detoni je prešao u partizane preko Kupe odmah nakon Nazora i Gorana*”

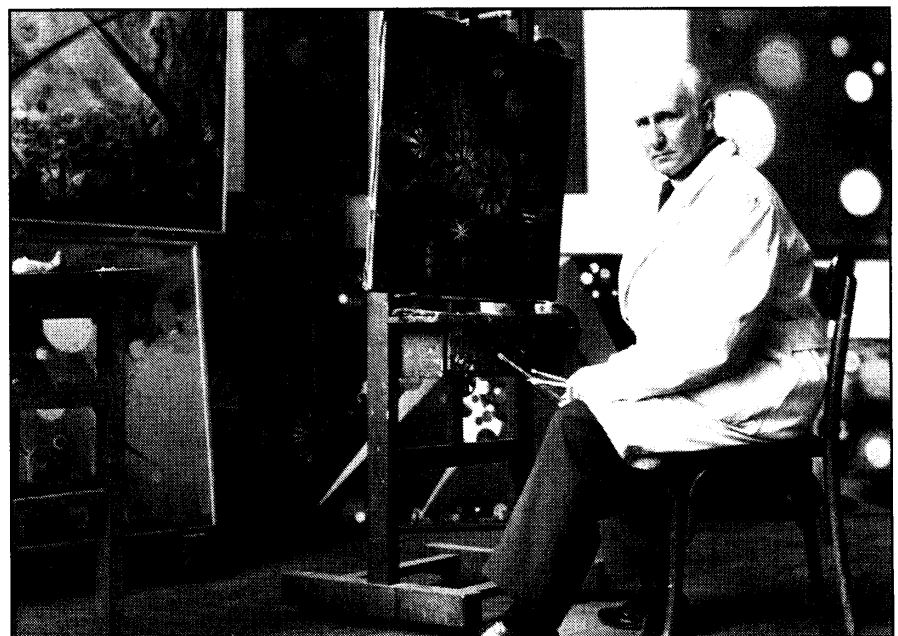
kratku "karakteristiku" (u nedjelju, 17. srpnja, zapisuje: "Vlado Dediđer – obični galamdžija"), s mnogim umjetnicima antifašistima surađuje (Augustinčić, Postružnik, Tiljak...). Prvi susret s Titom opisuje bez euforije: "Upoznali se s drugom Titom i pozvani bili u njegov šator na razgovor i vino." S Nazorom je posebno vezan jer crta ilustracije za njegov partizanski dnevnik.

Vežu ih usto i sličan odnos kojim su tu dvojicu hrvatskih intelektualaca "častili" drugovi iz partizanskoga vodstva: 4. ožujka Detoni piše: "Priključeni Avnoju, čudno hladno držanje vijeća...", sutradan dodaje: "Nagli odl. prema Jablanici – vijeće ostavilo (i Nazora a pogotovo) nas na cesti", 14. ožujka još je ogorčeniji: "Pripojenje opet Avnoju grupi dra Ribara Škandalozni prijem i postupak prema nama", a 24. srpnja mješavinom bijesa i ironije bilježi: "Primjećujem ovdje kao i u XVI. br. da se svi pomalo čudno, hladno drže prema meni. Štoviše neki niti ne govore s menom, i premda su me zvali u štab VII. div. osjećam se ovdje kao suvišan čovjek. A kuhar et comp – naravno bezobrazni."

Kuriozan i neortodokсни

Detoni je u partizane otišao sa svojom suprugom Alkom (djevojački Račić, negdašnjom profesoricom u vukovarskoj gimnaziji, gdje je predavao i Detoni). Sve do sredine lipnja par dijeli ratno dobro i zlo. Kuriozan i neortodokсни u mnogočemu, Detonijev dnevnik dokument je burnoga vremena koji može poslužiti i historiografima, ali i književnim sladokuscima. Izvučen iz trezora Nacionalne i sveučilišne knjižnice, napokon s mnogo razloga živi svoj prvi javni život.

Detoni 60-ih: Njegove jednostavne, ali pregnantne ratne bilješke autentičan su glas sudionika povijesti koji tu povijest ne cenzurira i ne uljepšava